

ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ ДИЗАЙНУ І МИСТЕЦТВ

Факультет	Аудіовізуального мистецтва та медіатехнологій	Рівень вищої освіти	Другий (магістерський)
Кафедра	Аудіовізуального мистецтва	Рік навчання	1
Галузь знань	В Культура, мистецтво та гуманітарні науки	Вид дисципліни	вибіркова
Спеціальність	B1 Аудіовізуальне мистецтво та медіавиробництво	Семестр	1

ОПЕРАТОРСЬКІ ПРИЙОМИ У СУЧАСНОМУ КІНО

6 кредитів ECTS • 180 годин

Викладач	Писаненко Анна
E-mail	pysanenko.anna@ksada.org
Заняття	За розкладом
Консультації	За попередньою домовленістю
Форма контролю	Залік

КОМУНІКАЦІЯ З ВИКЛАДАЧЕМ

- Комунікація з викладачем відбувається за розкладом занять ХДАДМ та під час консультацій.
- Навчальні матеріали, презентації, завдання та посилання розміщуються в електронному навчальному середовищі дисципліни (Google Classroom або інша визначена академією платформа).
- Практичні та самостійні роботи подаються у визначеному викладачем форматі та у встановлені терміни.
- У разі дистанційного навчання заняття можуть проводитися через Google Meet / Zoom; у разі перебоїв зв'язку студент повідомляє викладача після відновлення комунікації.
- Поза заняттями робочими каналами комунікації є електронна пошта та груповий чат дисципліни.

ПЕРЕДУМОВИ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Дисципліна розрахована на студентів магістерського рівня. Бажаними є базові знання з режисури, композиції кадру, основ операторської майстерності та аудіовізуального виробництва. Курс поглиблює ці знання через аналіз сучасної кіномови та практичне застосування операторських рішень.

ПОСИЛАННЯ НА МАТЕРІАЛИ ТА ФОРМАТИ ЗАНЯТЬ

Курс має лекційно-практичний характер і передбачає перегляд та аналіз фрагментів фільмів, дискусії, практичні операторські вправи, підготовку візуальних референсів і розробку власної операторської концепції.

- Лекційні заняття — теоретичні блоки, аналіз фільмів і професійних кейсів.
- Практичні заняття — аналіз сцен, робота з операторськими задачами, знімальні вправи та обговорення результатів.
- Самостійна робота — перегляд фільмів, аналіз сцен, ведення «Операторського щоденника», підготовка практичних зйомок, lookbook та фінальної операторської концепції.

НЕОБХІДНЕ ОБЛАДНАННЯ

Комп'ютер або планшет із доступом до Інтернету; телефон або фотоапарат/відеокамера з можливістю відеозйомки; за можливості — штатив, прості джерела світла та/або відбивач. Для виконання окремих вправ допускається зйомка на смартфон. Програми для перегляду відео, підготовки презентацій та роботи з текстовими документами.

МЕТА Й ЗАВДАННЯ КУРСУ

Мета дисципліни — сформувати у студентів здатність усвідомлено використовувати операторські прийоми як інструменти драматургії та авторської кіномови; аналізувати взаємозв'язок камери, оптики, композиції, світла, кольору, простору та акторської дії; розуміти тенденції сучасного світового й українського кінематографа та розробляти власну операторську концепцію аудіовізуального твору.

Основні завдання дисципліни:

- розрізняти технічний засіб і художній операторський прийом;
- аналізувати драматургічну функцію операторського рішення;
- працювати з рухом і статикою камери, точкою зору, оптикою, композицією, світлом, кольором і фактурою;
- досліджувати взаємозв'язок камери, простору та акторської дії;
- аналізувати сучасні тенденції світової та української операторської мови;
- формувати систему візуальних правил для власного проєкту;
- аргументовано презентувати операторську концепцію.

ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

- визначати операторські прийоми у фільмі та пояснювати їхню драматургічну функцію;
- аналізувати операторську концепцію сцени або цілого фільму;
- добирати крупність, ракурс, рух, оптику, світло, колір і фактуру відповідно до драматургічного завдання;
- створювати візуальні референси, lookbook, camera rules, lens strategy, lighting strategy та color palette;
- застосовувати операторські прийоми у практичних знімальних вправах;
- аргументовано презентувати власну систему візуальних рішень.

ОПИС ДИСЦИПЛІНИ

Дисципліна вивчається протягом одного семестру. Загальний обсяг — 6 кредитів ECTS, 180 годин, з них 15 годин лекційних занять, 30 годин практичних занять та 135 годин самостійної роботи. Форма семестрового контролю — залік.

Методичний принцип курсу: операторський прийом розглядається не як ефект або технічний трюк, а як усвідомлене візуальне рішення, що виконує конкретну драматургічну функцію.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

1. Операторський прийом та еволюція операторської мови

Технічний засіб і художній прийом. Камера як носій драматургії. Від класичної «невидимої» камери до модернізму, суб'єктивізації, документальності та гібридної кіномови.

2. Статична і рухома камера

Фіксований кадр; статика як контроль, відчуження й спостереження. Панорама, рух із візком, ручна камера, стабілізований рух; мотивований і немотивований рух.

3. Довгий кадр і внутрішньокадровий монтаж

Тривалий кадр, plan-séquence, реальний час, blocking, переміщення акторів і камери, зміна крупності та драматургія простору.

4. Точка зору. Камера як персонаж і спостерігач

Об'єктивна, суб'єктивна та напівсуб'єктивна камера; кадр від першої особи, кадр через плече, напрямок погляду; обмеження інформації, камера-свідок, ненадійна точка зору.

5. Оптика, перспектива і глибина різкості

Ширококутна, нормальна та довгофокусна оптика; перспектива, компресія, дисторсія. Мала/глибока різкість, переведення різкості, поділ площини різкості, макрозйомка.

6. Композиція, глибина кадру і «кадр у кадрі»

Симетрія/асиметрія, центрована композиція, негативний простір, баланс, правило третин і його порушення; передній, середній, задній плани; двері, вікна, дзеркала, архітектура.

7. Світло як драматургічний прийом

Мотивоване й натуралістичне світло, високий/низький світловий ключ, практичні джерела. Темрява, силует, контраст, недоекспонування, драматургія невидимого.

8. Колір і фактура сучасного зображення

Палітра, домінантний колір, контраст, монохромність, десатурація, змішування кольорних температур. Зерно, дифузія, відблиски, імітація плівки, вінтажна оптика, цифрова «недосконалість».

9. Нестандартні ракурси, формати й нові носії камери

Похилий горизонт, верхній/нижній ракурс, надкрупний/надзагальний план, 4:3, вертикальний кадр та інші формати; смартфон, екшн/body camera, CCTV, дрон, екранне зображення.

10. Камера й актор. Камера і тіло

Дистанція, крупність, камера-партнер і камера-спостерігач; реакція камери на акторську дію. Фізичність, дихання, рух, фрагментація тіла, тактильність, близькість.

11. Тенденції сучасної світової операторської мови

Натуралізм, slow cinema, гіперстилізація, документальна естетика, довгий кадр, екстремальна близькість, цифрова недосконалість.

12. Сучасне українське кіно

Операторська мова сучасного українського кіно в контексті світових тенденцій. Аналіз авторських систем і вибраних сцен.

13. Створення операторської концепції: візуальна система

Visual concept, референси, правила поведінки камери, принципи оптики, світла, кольору та фактури; взаємодія режисера й оператора.

14. Розробка фінальної операторської концепції

Lookbook/moodboard, формат кадру, композиція і простір, camera rules, lens strategy, lighting strategy, color palette, ключові кадри та аргументація рішень.

15. Презентація та захист операторської концепції

Підсумковий аналіз і презентація фінальної роботи. Аргументація: чому обрані візуальні рішення потрібні саме цій історії.

ПРАКТИЧНІ РОБОТИ

Практична робота 1. «Одна сцена — три камери» — Зняти одну коротку дію у трьох варіантах: статична камера, ручна камера, плавний рух. Порівняти драматургічний ефект.

Практична робота 2. «Один кадр» — Створити сцену тривалістю 60–120 секунд без монтажною склейки, використовуючи блокінг та внутрішньокадрову драматургію.

Практична робота 3. «Точка зору» — Зняти одну подію у двох версіях — об'єктивній та суб'єктивній/напівсуб'єктивній.

Практична робота 4. «Оптика і простір» — Зняти одну ситуацію з різними фокусними відстанями, за можливості зберігаючи близьку крупність персонажа. Проаналізувати зміну простору й психологічного ефекту.

Практична робота 5. «Без слів» — Створити коротку сцену без діалогу, де зміст і зміна стану передаються камерою, композицією, світлом, кольором та дистанцією.

Практична робота 6. Фінальна операторська концепція — Розробити та презентувати цілісну операторську концепцію власного або запропонованого короткометражного проекту.

НАСКРІЗНЕ ЗАВДАННЯ: «ОПЕРАТОРСЬКИЙ ЩОДЕННИК»

Протягом семестру студент формує персональну бібліотеку з 12 операторських рішень із сучасного кіно. Для кожного прикладу фіксується: фільм → сцена → операторський прийом → технічне рішення → драматургічна функція → ефект на глядача → можливість використання принципу у власній роботі.

САМОСТІЙНА РОБОТА

- перегляд рекомендованих повнометражних і короткометражних фільмів;
- аналіз окремих сцен за заданою операторською проблематикою;
- ведення «Операторського щоденника»;
- підбір візуальних референсів і створення lookbook;
- підготовка практичних зйомок;
- розробка фінальної операторської концепції.

Загальний обсяг самостійної роботи — 135 годин. У тематичному розкладі передбачено орієнтовно по 9 годин самостійної роботи на кожний із 15 тематичних блоків.

УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ КУРСУ

Українське кіно інтегрується в усі тематичні блоки, а не розглядається лише як окрема тема. Для аналізу використовуються, зокрема, «Плем'я» Мирослава Слабошпицького; «Атлантида» та «Відблиск» Валентина Васяновича; «Стоп-Земля» Катерини Горностай; «Памфір» Дмитра Сухолиткого-Собчука; «Бачення метелика» Максима Наконечного та інші сучасні українські роботи.

ФОРМАТ СЕМЕСТРОВОГО КОНТРОЛЮ

Форма контролю — залік. Підсумкова оцінка формується за результатами «Операторського щоденника», практичних робіт, аналізу фільмів і роботи на заняттях, а також фінальної операторської концепції та її захисту.

ПРАВИЛА ВИКЛАДАЧА

Викладач координує навчальний процес, забезпечує професійну дискусію та орієнтує студентів на досягнення результатів навчання. Зміст прикладів і добірка фільмів можуть актуалізуватися відповідно до сучасної операторської практики. Оцінюється не «красивість» кадру як така, а усвідомленість, послідовність і драматургічна вмотивованість операторського рішення.

ПРАВА І ОБОВ'ЯЗКИ СТУДЕНТА

Студент має право на консультації, доступ до навчальних матеріалів і аргументоване обговорення власних творчих рішень. Студент зобов'язаний відвідувати заняття, виконувати практичні та самостійні роботи у визначені терміни, брати участь в аналізі фільмів та коректно посилаючись на використані джерела й візуальні референси.

ПОЛІТИКА ВІДВІДУВАНOSTІ

Пропуски занять без поважних причин небажані. У разі пропуску студент самостійно опрацьовує матеріал відповідної теми та виконує визначене викладачем завдання. Формат відпрацювання узгоджується з викладачем.

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ

Студенти зобов'язані дотримуватися принципів академічної доброчесності. Плагіат, привласнення чужих творчих рішень, подання чужих фото- чи відеоробіт як власних не допускаються. У lookbook, презентаціях та аналітичних роботах необхідно зазначати джерела візуальних матеріалів.

РОЗКЛАД КУРСУ

Дата	Тема	Вид заняття	Зміст	Годин Л/П/С	Рубіжний контроль / деталі
За розкладом	1	Лекційн і / практичні / самостійні	1. Операторський прийом та еволюція операторської мови Технічний засіб і художній прийом. Камера як носій драматургії. Від класичної «невидимої» камери до модернізму, суб'єктивізації, документальності та гібридної кіномови.	1/2/9	Поточний контроль; консультація та обговорення завдань
За розкладом	2	Лекційн і / практичні / самостійні	2. Статична і рухома камера Фіксований кадр; статика як контроль, відчуження й спостереження. Панорама, рух із візком, ручна камера, стабілізований рух; мотивований і немотивований рух.	1/2/9	Поточний контроль; консультація та обговорення завдань
За розкладом	3	Лекційн і / практичні / самостійні	3. Довгий кадр і внутрішньокадровий монтаж Тривалий кадр, plan-séquence, реальний час, blocking, переміщення акторів і камери, зміна крупності та драматургія простору.	1/2/9	Поточний контроль; консультація та обговорення завдань
За розкладом	4	Лекційн і / практичні / самостійні	4. Точка зору. Камера як персонаж і спостерігач Об'єктивна, суб'єктивна та напівсуб'єктивна камера; кадр від першої особи, кадр через плече, напрямок погляду; обмеження інформації, камера-свідок, ненадійна точка зору.	1/2/9	Поточний контроль; консультація та обговорення завдань

Дата	Тема	Вид заняття	Зміст	Годин Л/П/С	Рубіжний контроль / деталі
За розкладом	5	Лекційн і / практичні / самостійні	5. Оптика, перспектива і глибина різкості Ширококутна, нормальна та довгофокусна оптика; перспектива, компресія, дисторсія. Мала/глибока різкість, переведення різкості, поділ площини різкості, макрозйомка.	1/2/9	Поточний контроль; консультація та обговорення завдань
За розкладом	6	Лекційн і / практичні / самостійні	6. Композиція, глибина кадру і «кадр у кадрі» Симетрія/асиметрія, центрована композиція, негативний простір, баланс, правило третин і його порушення; передній, середній, задній плани; двері, вікна, дзеркала, архітектура.	1/2/9	Поточний контроль; консультація та обговорення завдань
За розкладом	7	Лекційн і / практичні / самостійні	7. Світло як драматургічний прийом Мотивоване й натуралістичне світло, високий/низький світловий ключ, практичні джерела. Темрява, силует, контраст, недоекспонування, драматургія невидимого.	1/2/9	Поточний контроль; консультація та обговорення завдань
За розкладом	8	Лекційн і / практичні / самостійні	8. Колір і фактура сучасного зображення Палітра, доміантний колір, контраст, монохромність, десатурація, змішування колірних температур. Зерно, дифузія, відблиски, імітація плівки, вінтажна оптика, цифрова «недосконалість».	1/2/9	Поточний контроль; консультація та обговорення завдань
За розкладом	9	Лекційн і / практичні	9. Нестандартні ракурси, формати й нові	1/2/9	Поточний контроль;

Дата	Тема	Вид заняття	Зміст	Годин Л/П/С	Рубіжний контроль / деталі
		/ самостійні	носії камери Похилий горизонт, верхній/нижній ракурс, надкрупний/надзагальний план, 4:3, вертикальний кадр та інші формати; смартфон, екшн/body camera, CCTV, дрон, екранне зображення.		консультація та обговорення завдань
За розкладом	10	Лекційні / практичні / самостійні	10. Камера й актор. Камера і тіло Дистанція, крупність, камера-партнер і камера-спостерігач; реакція камери на акторську дію. Фізичність, дихання, рух, фрагментація тіла, тактильність, близькість.	1/2/9	Поточний контроль; консультація та обговорення завдань
За розкладом	11	Лекційні / практичні / самостійні	11. Тенденції сучасної світової операторської мови Натуралізм, slow cinema, гіперстилізація, документальна естетика, довгий кадр, екстремальна близькість, цифрова недосконалість.	1/2/9	Поточний контроль; консультація та обговорення завдань
За розкладом	12	Лекційні / практичні / самостійні	12. Сучасне українське кіно Операторська мова сучасного українського кіно в контексті світових тенденцій. Аналіз авторських систем і вибраних сцен.	1/2/9	Поточний контроль; консультація та обговорення завдань
За розкладом	13	Лекційні / практичні / самостійні	13. Створення операторської концепції: візуальна система Visual concept, референси, правила поведінки камери, принципи оптики, світла, кольору та фактури; взаємодія режисера й оператора.	1/2/9	Поточний контроль; консультація та обговорення завдань
За розкладом	14	Лекційні / практичні	14. Розробка фінальної операторської	1/2/9	Поточний контроль;

Дата	Тема	Вид заняття	Зміст	Годин Л/П/С	Рубіжний контроль / деталі
		/ самостійні	концепції Lookbook/moodboard, формат кадру, композиція і простір, camera rules, lens strategy, lighting strategy, color palette, ключові кадри та аргументація рішень.		консультація та обговорення завдань
За розкладом	15	Лекційн і / практичні / самостійні	15. Презентація та захист операторської концепції Підсумковий аналіз і презентація фінальної роботи. Аргументація: чому обрані візуальні рішення потрібні саме цій історії.	1/2/9	Захист фінальної операторської концепції. Залік.

ФІНАЛЬНА РОБОТА

Операторська концепція має містити:

- логлайн або короткий опис історії;
- драматургічне та режисерське завдання;
- ключовий принцип візуальної концепції;
- візуальні референси / moodboard / lookbook;
- формат кадру (aspect ratio);
- принципи композиції та роботи з простором;
- camera rules — правила поведінки камери;
- lens strategy — принципи вибору оптики;
- lighting strategy — принципи роботи зі світлом;
- колірну палітру та фактуру зображення;
- 5–10 ключових кадрів, сторібордів або референсів;
- аргументацію зв'язку операторських рішень із драматургією.
-

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

90–100 балів — відмінно

Студент упевнено володіє термінологією, точно аналізує драматургічну функцію операторських рішень, послідовно застосовує їх у практичних роботах і аргументовано захищає цілісну операторську концепцію.

75–89 балів — добре

Студент коректно використовує основні поняття й прийоми, виконує практичні завдання та демонструє розуміння їхньої драматургічної функції; можливі окремі неточності або неповна послідовність візуальної системи.

60–74 бали — задовільно

Студент засвоїв базові поняття, але допускає змішування термінів або недостатньо аргументує операторські рішення; практичні роботи виконані, проте їхня драматургічна функція розкрита частково.

0–59 балів — незадовільно

Завдання виконані не в повному обсязі або не демонструють достатнього розуміння операторських прийомів, їхньої драматургічної функції та принципів побудови візуальної концепції.

РОЗПОДІЛ БАЛІВ

Вид роботи	Бали
Операторський щоденник	20
Практичні роботи	30
Аналіз фільмів та робота на заняттях	10
Фінальна операторська концепція та захист	40
Разом	100

ОРІЄНТОВНІ ФІЛЬМИ ДЛЯ АНАЛІЗУ

Україна: «Плем'я»; «Атлантида»; «Відблиск»; «Стоп-Земля»; «Памфір»; «Бачення метелика».

Світове кіно: «Children of Men»; «1917»; «Roma»; «The Zone of Interest»; «The Lighthouse»; «Portrait of a Lady on Fire»; «The Killing of a Sacred Deer»; «Aftersun»; «Son of Saul»; «Ida»; «Mad Max: Fury Road»; «Moonlight».

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ТА ОНЛАЙН-РЕСУРСИ

1. Кордун В. І. Зображальна мова оператора кіно і телебачення (вступ до спеціальності): навчальний посібник. — Київ, 2010. — 155 с.
2. Шевченко В. Операторська майстерність: навчальний посібник. — Харків: Майдан, 2012. — 104 с.
3. Аксьонов В., Безкровний О., Остроус С., Павлов Є. Основи майстерності оператора в аудіовізуальному мистецтві: програма та навчально-методичні матеріали. — Харків: ХДАК, 2023. — 14 с.
4. Гудрідж М., Грірсон Т. Професія: кінооператор. — Київ, 2014. — 192 с.
5. Зубавіна І. Б. Час і простір у кінематографі. — Київ: Щек, 2008. — 447 с.
6. Брюховецька Л. І. Кіномистецтво: навчальний посібник. — Київ: Логос, 2011. — 391 с.
7. Алфьорова З. І., Старкова Г. В. Історія кінематографа і телебачення: підручник. — Харків: ХДАК, 2016. — 275 с.
8. Ілленко М. Кіно. Шпори для вступників. — Вінниця: Нова книга, 2006. — 280 с.
9. Іттен Й. Мистецтво кольору. — Київ: ArtHuss, 2022. — 96 с.
10. [Вісник КНУКіМ. Серія «Аудіовізуальне мистецтво і виробництво»](#)
11. American Cinematographer / ASC
12. StudioBinder